

Serdar Korucu: Başrahip Babayan'ın Günlüğünden Ayntap'ın Antep'e Dönüşümü

Posted on 20/11/2017

“Günlüğümden Sayfalar” adıyla kitaplaştırılan başrahip Der Nerses Babayan'ın günlüğü 1915 ile 1922 yılları arasında yaşananları bugüne aktarıyor. Anlattıkları sadece başrahabin başından geçenler değil, Ayntap'tan Antep'e ve en son haliyle Gaziantep'e evrilen bir şehrin ve yok edilen Ermeni nüfusunun da kaderi...

Ümit Kurt'un Türkçeye kazandırdığı ve Tarih Vakfı Yurt Yayınları tarafından yayımlanan Babayan'ın günlüğü, Antep Ermenilerinin imhası sürecine ve Antep Harbi'nin gidişatına dair literatüre Ermenice kaynaklardan yapılan ilk katkı olması açısından önem taşıyor.

Günlük, Nerses Babayan'ın kaleminden “16 Mayıs 1915'te kiliseden eve dönerken aniden tevkif edildim” diye başlıyor ve devam ediyor: “Eve uğramama izin vermediler. Annem ve karım hüznü bir şekilde ağlıyorlardı.”

Osmanlı zabıtları tarafından tevkif edilen Babayan, zaman zaman kelepçeleniyor, dağlı askerlerin eşliğinde Birecik'e götürülüyordu. Burada kuru ekmek ve soğanla bir haftayı geçiriyor, sekizinci günse sorgulanıyordu. İngilizlerle haberleşmeyi muhafaza etmek, Halep'ten silah tedarik etmek, ahaliyi silahlandırmak, silahları kilise kaldırımının döşeme taşının altına saklamak ve Cibin'in korkudan dolayı iki dinli olan bölge Ermenilerini Ermenileştirmekle suçlanıyordu.

Babayan kesin bir dille hakkındaki iddiaları reddediyordu, öyle ki “Eğer silahları kilise kaldırımının döşeme taşının altında bulursanız ve devletin zararına bir belgeyi imzaladığımı ve mühürlediğimi gösterebilerseniz kendimi asmaya hazırım” diyordu. Ancak ikna edici

olamayacaktı.

“Vücudu parçalanmış binlerce cesede bakınca ürperdik”

Bu dönemde soykırım başka bölgelerde başlamıştı bile.

Der Nerses Babayan ve beraberindekiler hapisane hücresinin penceresinden tanık oluyordu yaşananlara:

“Fırat’ın dalgaları üzerinde durmadan yüzen vücudu parçalanmış binlerce cesede bakınca ürperdik. Ağlamaktan ve yas tutmaktan başka elimizden bir şey gelmiyordu.”

Tüm bu dehşet verici görüntünün üstüne bir onbaşının kendisini Fırat’tan iki kova su doldurtması ve o suyla yerleri temizletmesi aklına silinmeyecek görüntüler kazıyordu:

“Üç gün üç gece gözlerimi kapatamadım. Bu yürek dağlayıcı resim gözümün önünden gitmiyordu.”

Günler geçtikten sonra bir kaymakamın ofisinde serbest bırakıldıklarını öğreniyorlardı. Ama bu özgürlük uzun sürmeyecekti. Çünkü o dönemde 80 bin olan Antep nüfusunun 36 binini teşkil eden Ermeniler için tehcir süreci Anadolu’nun diğer vilayetlerine nazaran geç de olsa başlıyordu. Takvimler 1 Ağustos 1915’i gösterdiğinde Nerses Babayan da sürgüne gönderilen ilk katile arasında yer alacaktı. Görevli olduğu Cibin’deyken...

Babayan ve ailesini diğer Ermeniler gibi zorlu ve acılı bir sürgün bekliyordu. Birbiri üzerine yığılmış vaziyette gömülmemiş yüzlerce cesetle karşılaştıkları, Cibin’den Birecik’e, Karkamış/Cerablus’tan Çoban Bey’e, Halep’ten Şam’a, Kerek’ten Kenzire’ye Tafiye’den Kudüs’e ve oradan da Port Said’e uzanan bir yolculuk...

Babayan, Port Said'e ulaştığında bölgedeki çadır-şehir yaklaşık 10 bin Ermeni mülteciyi barındırmaktaydı:

"25 Ağustos'ta buharlı bir römorkör ile Süveyş Kanalı'nın doğuya bakan köşesinde oldukça geniş bir plato üzerinde kurulmuş bir çadır şehir olan Port Said'e vardık. Oraya vardığımızda bir Fransız buharlı gemisinin himayesinde Türk katliamından kurtarılan Musa Dağı'nın cesur Ermeni evlatları çoktan orada bulunuyordu."

"Korkarım 1,5 milyon şehidinizin uğradığı gadre siz de maruz kalacaksınız"

Bölgedeki Ermeniler kaderlerinin 11 Kasım 1918'de değiştiğine inanıyordu. Çünkü İtilaf Devletleri savaşı kazanır ve bunu dünyaya duyurur. Ermeniler topraklarına dönmek ister. Memleketlerine... Ancak İngilizler ihtiyatlı davranır. Fakat engel olamazlar ısrarlı talepler karşısında.

Sonunda, 5 Kasım 1919'da bölgenin valisi Hayk anavatanlarına dönecek olan Ermenilere şu sözlerle veda eder:

"Ne yazık ki böyle alelacele dönmemeniz hususunda sizi ikna etmek mümkün olmadı. Korkarım bir buçuk milyon şehidinizin uğradığı gadre siz de maruz kalacaksınız."

Bu sözler sık sık yankılanacaktır Babayan'ın kulaklarında...

Nerses Babayan da 21 Kasım 1919'da Antep'e dönüyordu. Doğduğu yere. Ancak sevinci uzun sürmüyordu çünkü dört buçuk yıl süren tehcir sırasında bölge çok değişiyordu:

"Ne yazık ki ne cemaatim ne de kilisem kalmıştı. Görgü tanıkları Türklerin cilalanmış

taşlarını kullanmak için kiliseyi yıktığını belirttiler. Acım ve üzüntüm daha da ağırlaştı, birkaç gün sonra sayıları 110 ile 120 arasında değişen aşiretimden güç bela on bir kişinin hayatta kaldığı ortaya çıktı. Geri kalanların tamamı Der Zor ve Meskene’de öldürülmüş, yok edilmişti.”

Antep’te Ermeniler döndükleri topraklarda yeni bir hayat kurmaya başlıyordu. Her Pazar Surp Asdvadzadzin Kilisesi’nde kutsal ayin gerçekleştiriyorlar, 17-18 bin kalan nüfus ile bir Ulusal Birlik kuruyorlardı. Üç farklı mezhep ve üç siyasi partinin temsilcilerinden oluşan... Babayan bu süreçte Yardım Komitesi’nin başkanlığına atanıyordu. Muhtaç ailelerin listesi kendisine teslim ediliyordu. Güvenliği sağlamak için Ermeni mahallesi kilisenin etrafında birleştirilse de Babayan’ın deyimiyle “kaçınılmaz olan vuku buluyordu.”

1 Nisan 1920’de silah sesleri duyuluyordu. “Türklerin Arasa’daki (merkez Pazar yeri) Ermenilere saldırdıklarını söylediler” diyordu Babayan günlüğünde.

Sonrasında barikatlar inşa ediliyordu iki tarafta da. Çatışmalar gün geçtikçe şiddetleniyordu. 11 Nisan’daki Paskalya Yortusu’nda Babayan’ın kaleminden şu satırlar dökülüyordu:

“Tanrım niçin bizim dindar Hristiyan cemaatimize işkence ediliyor? Ermeniler Hristiyanlığı bir devlet dini olarak kabul eden ilk millet oldukları ve bu harika cemaat bugüne kadar kararlı bir şekilde inançlarına bağlı kaldığı için mi bu işkenceye maruz kalıyor? Bu duruma delil bir buçuk milyon şehidimiz. Günaha girmek istemiyorum. Ancak, ruhum tedirgin.”

“Eylemimiz isyan değil öz savunma”

29 Nisan’da Ulusal Birlik tarafından yapılan toplantıya katılanlar arasında yer alıyordu Babayan.

“Türk tehdidi” gündemdeydi, konuşulansa bir mektuptu. Kendilerini vatana ihanet eden hain ve nankörler olarak tasvir eden bir mektup... Aynı mektupta Fransızlarla işbirliğinin felaket getireceği vurgulanıyor, silahsızlanma çağrısı yapılıyordu. Toplantıdan çıkan kararıysa Nerses Babayan şöyle kaydediyordu günlüğüne:

“Yanıtımızda eylemimizin bir isyan değil öz savunma olduğunu vurguladık. Toplantıda oybirliğiyle savaşmaya devam edilmesi kararı alındı.”

Silah bırakma değil bilakis silahlanma süreci tüm süratiyle devam ediyordu. Babayan’ın yakın arkadaşı olan, Osmanlı ordusunun mühimmat deposunda bomba hazırlama konusunda deneyim edinen Garoudj Laleyan bomba yapımı fikrini ortaya atıp uygulamaya koyuyordu. Laleyan’ın bu işteki motivasyonunu açıklayışını Babayan günlüğünde aktarıyordu: “Bak, bu bombalarla aşiretimin şehitlerinin intikamını alıyorum.”

Çatışmalar sürerken Fransa ise Ankara ile masadaydı. Diğer yandaysa Ermeni konvoyları Halep’e gitmek için hazırlanıyordu.

Babayan 25 Mayıs 1920’deki günlüğüne düştüğü kayıttta “Bu diplomatik riyakarlık değil mi?” diye tepki gösteriyordu ve 4 gün sonra Mustafa Kemal ile General Goureau arasında bir anlaşmanın yapıldığını kaydediyordu. 30 Mayıs’ta açıklanan ateşkes koşullarına göre, Ermenilerin yararına hiçbir madde bulunmamaktaydı.

“Fransızlar bizleri 24 Nisan’daki katliam tamamlansın diye teslim ediyor”

20 günlük ateşkesin ardından Fransızlar şehri Türklere teslim etme kararını duyuruyordu. Babayan tepkisini daha da sertleştiriyordu:

“Böylece ‘şövalye ruhlu’ yiğit Fransızlar hayatta kalan bizleri Türklerin ellerine teslim ediyordu ki Türkler 24 Nisan’daki katliamı tamamlayabilsinler. Ne kadar korkunç bir ihanet!”

Nerses Babayan’ın anlatımına göre, Fransa ile Ankara arasındaki ateşkes süreci de zaman zaman sekteye uğruyordu. Çatışmalar alevleniyor, Şubat ayında Fransız güçleri üstünlüğü bir kez daha ele geçiriyordu. Ancak şehir yine de Ankara yönetimine teslim ediliyordu. Ve bunun üzerine Ermeniler şehirden ayrılıyordu. Kısa süre içinde Antep Ermenileri doğdukları, yaşadıkları, yüzlerce yıldır var oldukları topraklardan kopartılıyordu.

Günlüğünün sonunda Nerses Babayan, büyük güçlere tepkisini bugün de geçerliliğini koruyan sözlerle ifade ediyordu:

“Büyük güçler kendilerini dünyaya adalet, insan hakları ve Hristiyan ilkeleri gibi hilekar ve aldatıcı sloganların timsali olarak sunuyorlar. Kendi çıkarları için bu büyük güçlerin ülkeleri nasıl yerle bir ettiklerini ve milyonları katlettiklerini veya bu milyonlar katledilirken en ufak bir vicdan azabı duymadıklarını gördük.” (SK/EKN)

* “Günlüğümünden Sayfalar”, Der Nerses Babayan, Çev: Ümit Kurt, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017, İstanbul

Kaynak: bianet.org